

УДК 378.1
378.4

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди". Протокол № 7 від 15 березня 2015 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології

Редакційна колегія випуску:
Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Рубцов В.В., Гусева О.П., Серова О.Є.,
Ляшенко О.І., Коцур В.П., Рик С.М., Марцинковська Т.Д.

Відповідальний редактор випуску:
доктор психологічних наук, професор Маноха І.П.

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" - Додаток 3 до Вип. 36, Том IV (20): Тематичний випуск "Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання". - К.: Гнозис, 2016. - 314 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Supplement 3 to Vol. 36, Volume IV (20): Thematic Issue "International Chelpanov's Psycho-Educational Reading". - K.: Gnosis, 2016. - 314 p.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців різних сфер гуманітарного знання.

У збірнику представлені історичні аспекти становлення психології як самостійної науки та роль Г.І. Челпанова у цьому процесі наприкінці XIX - на початку XX століть. Здійснений огляд новітньої педагогіки як технології плекання доведеної особистості. Психологія XXI століття представлена у сукупності її здобутків та перспектив, теоретичних пошуків та емпіричних надбань. Філософія людини, суспільства і культури постала у контексті найбільш актуальних проблем, що визначаються як змістові виміри третього тисячоліття. Ще один актуальний тематичний напрям вміщених у збірнику матеріалів - психологічні, педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні.

Для фахівців-освітян, педагогів, психологів, філософів, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-35-4

- © ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди", 2016 р.
- © Східно-Європейський Інститут Психології, 2016 р.
- © Психологічний інститут РАО, 2016 р.
- © Московський міський психолого-педагогічний університет, 2016 р.
- © Інститут проблем виховання НАПН України, 2016 р.
- © Видавництво "Гнозис", 2016 р.

БАБУШКО С.Р.,

доктор педагогічних наук,
доцент,
кафедра української та
іноземних мов,
Національний університет
фізичного виховання і спорту
України,
м. Київ, Україна

СОЛОВЕЙ Л.С.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
англійської філології,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

МАНІФЕСТ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У 21 СТОЛІТТІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В ЄВРОПІ

У статті висвітлено досвід європейських неурядових громадських організацій у неформальній освіті дорослих на прикладі Європейської асоціації освіти дорослих (ЄАОД); проаналізовано та виокремлено п'ять напрямів її діяльності; здійснено також стислий огляд новоствореного ЄАОД документу «Маніфесту освіти дорослих у 21 столітті», в якому відображено переваги неформальної освіти дорослих та окреслено напрями її розвитку.

Ключові слова: неформальна освіта дорослих, Європейська асоціація освіти дорослих, напрями діяльності, переваги, Маніфест.

В статье представлен опыт европейских неправительственных общественных организаций на примере Европейской ассоциации образования взрослых (ЕАОВ); проанализированы и определены пять основных направлений ее деятельности; предложен краткий обзор разработанного ЕАОВ нового документа «Манифеста образования взрослых в 21 веке», в котором отражены

преимущества неформального образования взрослых и определены пути его развития.

Ключевые слова: *неформальное образование взрослых, Европейская ассоциация образования взрослых, направления деятельности, преимущества, Манифест.*

Adult education is becoming more important in the life of any modern society. Nevertheless, governmental and policy making bodies do not realize to the full the potential of adult learning, especially the non-formal one. Non-governmental organizations try to change the current situation and promote adult learning on European and national levels. A similar situation can be observed in Ukraine. There are a lot of public non-governmental educational organizations dealing with adult learning. But most of them are newly created. They need to know what directions they should go and what priorities they should have in their activities. The objective of the publication is to investigate the directions in the activity of such an organization in Europe and the legal documents it uses in its activities. It is achieved through analyzing the activity of European Association of Adult Education (EAEA). It is considered the voice of non-formal adult education in Europe. 137 members from 44 countries are its participants; it represents more than 60 million adult learners across Europe. It has been identified 5 main directions of EAEA activities: advocacy work, providing resources, offering information, establishing networks, creating a community. There has also been done a short overview of a new document designed by EAEA "Manifesto for Adult Learning in the 21st Century", which outlines the advantages of non-formal adult education and the ways of its development. The conclusion has been made that promoting of adult non-formal education can let the public and government organizations know its power to settle the challenges Europe has faced with: migration, unemployment, demographic changes etc. Ukrainian non-government organizations in the field of adult education can establish the priorities in their activity in conformity with the European ones. Further researches can be devoted to the study of the documents which NGOs of adult learning use in their activities.

Key words: *non-formal adult education, European Association of Adult Education, activity, advantages, Manifesto.*

Постановка проблеми. Освіта дорослих (далі ОД) набуває все більшої значущості у сучасному житті суспільства та його членів. Про роль і освіту дорослих нині пишуть багато науковців, практиків, полемізують про відміннос-

ті традиційної педагогіки і андрагогіки, про принципи навчання дорослих, діляться власним досвідом навчання дорослих як у формальній освіті, так і в неформальній. На жаль, вітчизняні політики та урядовці не усвідомлюють повною мірою вагомості ОД, її потен-

ціалу та здатності задовольнити ті виклики, що постали перед українським суспільством. Наявність окремих документів з ОД, наприклад, «Концепції освіти дорослих в Україні» [4], лише підкреслює відсутність комплексної законодавчої підтримки ОД в Україні. Більш того, у стратегічно важливих освітніх документах відсутня навіть згадка про освіту дорослих, зокрема у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.» [5]. Особливо потребує державної підтримки та фінансування неформальний сектор ОД, який, на думку вітчизняної дослідниці О. Аніщенко, став трендом і набуває все більшого поширення [1, с. 157].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ОД перебувають у полі зору багатьох вітчизняних дослідників (О. Аніщенко, О. Баніт, О. Василенко, О. Волярська, Л. Лук'янова, Н. Нічкало, Н. Пазюра, О. Огієнко та ін.). Серед питань, що досліджуються, чільне місце займають проблеми неформальної освіти дорослого населення. Їх наукові доробки набувають особливої цінності саме тому, що втілюються в життя на практиці, наприклад через діяльність неурядових громадських організацій, товариств, спілок, центрів.

Саме вони сприяють розвитку та становленню неформальної та інформальної освіти упродовж життя, популяризують ОД в медіа, надають необхідні начально-методичні ресурси як дорослим, так і педагогічному персоналу. Серед найбільш відомих нині варто назвати громадську спілку «Українська асоціація освіти дорослих», Всеукраїнську громадську організацію «Товариство «Знання» України», громадські організації «Культурно-освітня ініціатива», «Центр Поділля-Соціум», «Інформа-

ційно-освітній центр «Імпульс»», «Поклик поколінь», «Український аналітичний центр професійної освіти «Національна обсерваторія» та інші. Разом з тим, їх діяльність набуватиме більшої вагомості у житті суспільства завдяки налагодженню контактів з іншими громадськими неурядовими організаціями з ОД, у тому числі із зарубіжними. Громадські вітчизняні організації мають певний досвід такої взаємодії із зарубіжними партнерами. Так, Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих» успішно співпрацює з представництвом німецької неурядової організації «Німецьке об'єднання народних університетів» DVV International, здійснюють сумісні заходи, сприяючи розвитку неформальної ОД в Україні [3].

Однією із умов їх успішної діяльності в галузі неформальної ОД в Україні, подальшої результативної імплементації теоретичних та методичних основ ОД, просування вітчизняної ОД може стати аналіз європейського досвіду у цій царині.

Вивчення досвіду зарубіжних організацій збагатить поінформованість вітчизняних науковців, практиків, волонтерів, усіх зацікавлених ОД про напрями їх діяльності, їх ініціативи, проекти, про механізми фінансування неформальної ОД тощо. Це сприятиме налагодженню контактів та популяризації ОД. Водночас, вивчення засадничих документів із розвитку ОД, якими керуються у своїй діяльності та які розробляють зарубіжні організації, уможливить розробку власних, що так необхідні ОД в Україні.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на все викладене вище, метою даної публікації є аналіз нових можливостей для неформальної ОД на прикладі всебічного вивчення діяльності однієї із європейських провідних не-

урядових організацій у системі освіти дорослих – Європейської Асоціації з освіти дорослих (European Association of Adult Education – EAЕА), а також документів, якими вона керується у своїй діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наше звернення до аналізу діяльності цієї організації зумовлено передусім тим, що Європейська Асоціація з освіти дорослих (European Association of Adult Education – EAЕА) є неурядовою організацією. Її членами є 137 організацій з 44 країн Європи. Вона представляє інтереси 60 млн дорослих учнів по всій Європі. Організацію було створено ще в 1953 році і спочатку вона називалась Європейське Бюро з освіти дорослих (European Bureau of Adult Education). Нині її називають «голосом неформального сектору освіти дорослих в Європі» [6]. Завданням згаданої Асоціації (далі ЄАОД) є популяризація ОД та забезпечення доступу усіх бажаючих до неформальної ОД.

Асоціація співпрацює з Європейськими офіційними органами: Європейською комісією, Європарламентом Ради Європи, Європейським соціально-економічним комітетом (European Economic and Social Committee), іншими суспільними та громадськими закладами, як наприклад, Європейською платформою неперервної освіти (Life-long Learning Platform), Платформою європейських соціальних неурядових організацій (Social Platform), Конфедерацією європейських неурядових організацій (Concord), Міжнародною Радою по питанням освіти дорослих (International Council for Adult Education) та багатьма іншими.

Щоб пересвідчитись, наскільки вагомим для суспільства є внесок ЄАОД, було проаналізовано офіційний сайт Асоціації, що [6] дозволило нам ви-

окремити п'ять напрямів її діяльності та її членів:

висловлення інтересів громадянського суспільства, яке досягається тим, що організація впливає на формування політики неформальної ОД та навчання упродовж життя; співпрацює з Європейськими закладами, національними та регіональними урядами через участь у впливових Європейських асоціаціях та платформах; через участь в офіційних робочих групах та конференціях Європейського Союзу з ОД у громадському суспільстві.

забезпечення ресурсами, яке здійснюється через публікації, звіти, посібники, а також проектну інформацію та результати діяльності; надання послуг та рекомендацій членам організації для розроблення політики ОД; допомогу у пошуках партнерів та розповсюдженні проектів та заходів.

надання новітньої інформації з ОД, надсилання інформаційних листів членам організації; інформування громадськості про неформальну ОД через офіційний сайт ЄАОД, соціальні мережі (Facebook, Twitter).

утворення мереж зацікавлених сторін. Для цього ЄАОД встановлює, підтримує, розвиває контакти між стейкхолдерами ОД та іншими неурядовими організаціями; тісно співпрацює з Європейськими політичними організаціями, які прислухаються до точки зору EAЕА; взаємодія з дослідницькими та освітніми закладами.

створення впливової спільноти. Оскільки членами ЄАОД є понад 100 освітніх асоціацій, разом вони утворюють досить впливову спільноту, завдяки якій уможливується обмін думками, досвідом, найкращими практиками, тобто спілкування усіх її членів.

ОД є ключовим знаряддям вирішення багатьох викликів і проблем у

сучасному суспільстві у всьому світі і, зокрема, в Європі. Нині Європа зіткнулася з нерівністю, що невинно продовжує зростати, не лише нерівністю між людьми, але й між регіонами та країнами. Здається, що все більше європейців ставлять під сумнів європейські цінності, голосуючи за ксенофобні та анти-європейські партії, а невеликі групи молодих людей стають настільки радикальними, що здійснюють теракти. У багатьох регіонах та країнах Європи зростає рівень безробіття, особливо серед молоді. Зростаючі цифрові технології не лише стимулюють розвиток, але й загострюють потребу у нових навичках та компетенціях працівників, громадян та споживачів.

Міграція та демографічні процеси також змінюють населення в Європі. Люди живуть довше і довше хочуть залишатися здоровими, активними. Щождо мігрантів, Європа прагне притримуватися балансу, щоб не перевищити рівень безробіття та стримати ріст ксенофобії. Неподавні потоки мігрантів, яких Європа прихистила і яким продовжує надавати допомогу, поставили величезні виклики перед європейськими урядами та перед самим населенням. З одного боку, співчуття та хвиля підтримки від європейських громадян, з іншого, ненависть та відчуття тягара.

Зміни у кліматі та в навколишньому середовищі продовжують породжувати загрози не лише для Європи та її майбутнього. Вони актуалізували необхідність більш сталої економіки, суспільств та стилю життя у різних країнах. ОД може дати позитивну відповідь на багато з цих пунктів. Вона може принести користь як індивіду, так і суспільству та економіці.

З огляду на описані вище виклики, зусиллями ЄАОД було створено Маніфест з освіти дорослих, в якому

викладено 7 основних положень ОД та аргументів на її користь, наведено докази дослідників, науковців та проілюстровано найкращими практиками з досвіду розвитку ОД у Європейських країнах [7].

За результатами проведених досліджень, члени ЄАОД дійшли висновку, що ОД може вплинути на різні сфери діяльності людини і суспільства, зокрема:

Активне громадянство, демократія та участь. Люди, які беруть участь у ОД, схильні до прояву більшої довіри до політичної системи та громадської активності через голосування, волонтерство, суспільно-громадську діяльність.

Навички, необхідні для життя. Дорослі учні почувають себе більш здоровими, ведуть більш активний та правильний спосіб життя, а відтак відчують покращення якості життя.

Соціальна єдність, рівність та справедливість. ОД пропонує достатньо можливостей для урівнення прав і статусу різних груп населення, створення більш справедливого суспільства, а також умов для економічного розвитку.

Зайнятість та розповсюдження цифрової інформації. Навчання на робочому місці є одним із основних способів участі дорослих в неперервному навчанні. В епоху високих цифрових технологій ОД також допомагає усунути прогалини у цифрових знаннях населення.

Міграція та демографічні зміни. Громадянська освіта сприяє покращенню інтеграції. Курси базових навичок дозволяють мігрантам максимально успішно соціалізуватися. Навчання у більш літньому віці має сприятливий вплив: люди стають більш активними і довше залишаються здоровими.

Сталість. Європейська спільнота потребує значного обсягу інформації

та умов для формування нових життєвих принципів та підходів. ОД може сприяти наданню інформації, а також майданчиків для дискусій та простору для творчості.

Європейська політика. ОД робить вклад в основні Європейські стратегії в області розвитку, соціальної єдності, інновацій, активного громадянства, боротьби з бідністю, покращення внутрішніх ринків, міграційної політики, підтримки миру тощо.

ЄАОД пропонує створити «учинневу¹ Європу», тобто Європу, що навчається, і яка здатна позитивно впливати на майбутнє за допомогою усіх необхідних навичок, знань та компетентностей. Розроблений цією неурядовою організацією Маніфест є першим всеєвропейським кроком до розвитку знаннієвого суспільства, яке здатне впоратися з викликами сьогодення. Поставлена мета вимагає сталих інвестицій в ОД на усіх рівнях, починаючи від Європейського до національних, регіональних та місцевих рівнів. На думку аналітиків організації, ці фінансові вкладення окуляються у майбутньому у багатьох сферах: конкурентоспроможністю фахівців, розвитком галузей економіки, самої держави, добробутом, здоровим населенням тощо [7].

ОД може допомогти змінити життя і трансформувати суспільство – вона є індивідуальним правом людини та спільним благом для усіх.

Нині у сфері ОД Європейський союз керується Європейським протоколом з ОД (European Agenda for Adult Learning), який впроваджується національними координаторами на рівні держав-учасників проекту. ЄАОД вірить, що цей засадничий документ потребує підсилення та додаткових

зусиль освітян, науковців, волонтерів. Своім Маніфестом ЄАОД визначає напрями, за якими ОД може зробити свій внесок у розвиток загальноєвропейської політики.

Незважаючи на те, що ОД в Європі динамічно розвивається, багато політиків, бізнесменів, громадських діячів донині не усвідомлюють, наскільки ОД може допомогти усунути суспільні, економічні та особисті виклики. Тому ЄАОД виступає з ініціативою оголосити Європейський рік освіти дорослих, який би сприяв розповсюдженню знань про ОД та її роль у житті суспільства. Слоганом такого року пропонують зробити девіз «Сила та радість учіння/навчання» (The Power and Joy of Learning). Мета такого заходу – підкреслити трансформаційні можливості ОД з одного боку, та позитивний досвід учіння/навчання з іншого.

Багато дорослих мають досить неприємний шкільний досвід, а тому жахаються навіть слова «навчання», інші відчують, що навчальний процес може стати тягарем для них, який вони змушені нести на шляху до свого успіху в житті.

ЄАОД спрямовує свої зусилля на те, щоб підкреслити позитивність учіння/навчання, тому що це один із найкращих способів допомогти тим, хто далекий від навчання, але відчуває потребу в ньому.

Висновки дослідження та перспективи подальшої роботи. Підсумовуючи викладене вище, констатуємо, що ОД може стати ефективним інструментом у повному чи частковому вирішенні тих викликів, які нині постали перед Європою, а саме – соціальна нерівність, міграція, демографічні процеси, безробіття, поширення цифрових технологій в усіх сферах діяльності, кліматичні зміни. Розуміючи

1 Доцільність використання термінів «учіння» та «учинневий» розкрито у [2, с. 75-77].

вагомість ОД, європейські неурядові організації роблять все можливе для її популяризації. Одним із шляхів стало створення та ознайомлення громадськості із Маніфестом з освіти дорослих, стислу характеристику якого і було запропоновано у цій публікації. Ознайомлення з досвідом роботи такої потужної Європейської організації у сфері неформальної освіти дорослих може сприяти визначенню напрямів діяльності для вітчизняних гро-

мадських організацій, налагодженню контактів з ЄАОД та її партнерами, збільшенню ролі неформальної освіти дорослих в Україні.

Аналіз діяльності інших урядових та неурядових організацій, що задіяні в європейській та міжнародній освіті дорослих, та документів, якими вони керуються у своїй діяльності, можуть стати перспективами подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аніщенко О. Тренди освіти дорослих: реалії та перспективи / О. Аніщенко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. – Серія: Педагогіка. – 2015. – № 2 (15). – С. 155 – 160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ojs.mdpri.org.ua/index.php/no/article/view/1283>. – Заголовок з екрану. – Мова укр. (10.05.2016).
2. Бабушко С. Р. Професійний розвиток фахівців сфери туризму в США та Канаді: монографія; за наук. ред. проф. Л. Б. Лук'янової / Світлана Ростиславівна Бабушко. – К.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 424 с.
3. Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/union.uaea/>. – Заголовок з екрану. – Мова укр. (23.03.2016).
4. Концепція освіти дорослих в Україні / укл.: Л. Б. Лук'янова. – Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. – 24 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Заголовок з екрану. – Мова укр. (03.05.2016).
6. European Association for the Education of Adults (EAEA): official site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eaea.org/media/eaea/about/eaea-in-your-language/eaea-factsheet-2014_english.pdf. – Заголовок з екрану. – Мова англ. (25.03.2016).
7. Manifesto for Adult Learning in the 21st Century: European Association for the Education of Adults [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eaea.org/media/policy-advocacy/manifesto/manifesto.pdf>. – Заголовок з екрану. – Мова англ. (19.03.2016).

RESOURCES:

1. Anishchenko, O. V. (2015). *Trends of Adult Education: Realities and Prospects*. Melitopol. Vol. 2 (15). P. 155-160. Retrieved 10.05.2016 from: <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/no/article/view/1283> [in Ukrainian].
2. Babushko, S. R. (2015). *Professional Development of Tourism Industry Employees in the USA and Canada*, ed. by L.B.Lukianova. Kyiv, Nizhyn: PP Lysenko M.M., 424 p.
3. *Civil Union Ukrainian Association of Adult Education*. Retrieved 23.03.2016 from: <https://www.facebook.com/union.uaea/>
4. *Conception of Adult Education in Ukraine (2011)* by L.B.Lukianova. Nizhyn: PP Lysenko M.M., 24 p. [in Ukrainian].
5. *National Strategy of Education Development in Ukraine for a period to 2021 (approved by Decree of President of Ukraine dated from 25, June 2013 No 344/2013)*. Retrieved 03.05.2016 from <http://zakon3rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. [in Ukrainian].
6. *European Association for the Education of Adults (EAEA); official site (n. d.)* Retrieved 25.03.2016 from: http://www.eaea.org/media/eaea/about/eaea-in-your-language/eaea-factsheet-2014_english.pdf. [in English].
7. *Manifesto for Adult Learning in the 21st Century: European Association for the Education of Adults*. Retrieved 19.03.2016 from: <http://www.eaea.org/media/policy-advocacy/manifesto/manifesto.pdf>. [in English].